

УДК 355.48(497.115)''1998/1999''

DOI: 10.5937/pr82-55464

Осврт

Политичка ревија

4/2024.

Vol. 82

стр. 281-286

Александра Мировић Јанковић*

Институт за политичке студије, Београд

КАДА ГРАНИЦА ПОСТАНЕ КРВАВА...

Димчевски, Драгутин. 2022. *Крвава граница*. Врање: СУБНОР, 233 стр.

Књига *Крвава граница* – чији сам наслов већ указује на сву тежину догађаја којима се ово изузетно значајно и аутентично дело бави – објављена је 2022. године у издаваштву ГО СУБНОР-а из Врања. Њен потписник је Драгутин Димчевски, потпуковник Војске Југославије (ВЈ) у пензији и заменик команданта 53. граничног батаљона Приштинског корпуса ВЈ, који је у време рата на КиМ и НАТО бомбардовања СРЈ 1999. године био командујући на подручју карауле „Кошаре”, и тиме директан учесник и сведок једног од најзначајнијих, али и најтежих или, нећемо погрешити ако кажемо, у складу са насловом књиге, најкрвавијих догађаја у новијој историји Србије и српског народа. Реч је, дакако, о сада већ чувеној Бици на Кошарама која је трајала дуга два месеца, па и нешто дуже – од 9. априла до 14. јуна 1999. године – током које су се припадници Војске Југославије, наши „јунаци са Кошара”, уз помоћ одређеног броја добровољаца из земље и иностранства, храбро и витешки борили против припадника албанске, терористичке и парамилитарне организације Ослободилачке Војске Косова, тзв. ОВК, потпомогнуте деловима регуларне Војске Албаније, те НАТО авијацијом и инструкторима, уз учешће и плаћеника. Исход ове битке, вођене против далеко надмоћнијег непријатеља, био је такав да, и поред тога што су снаге тзв. ОВК заузеле саму караулу „Кошаре”, припадници Војске Југославије, извршавајући одговорно, предано и успешно своје ратне задатке, успели су да стабилизују линију фронта, као и да зауставе и осујете план копнене инавазије јужне српске покрајине КиМ, односно територије СР Југославије и Републике Србије, из правца Албаније. То већ, само по себи, говори

* Имејл адреса: aleksandramirovic@yahoo.com; ORCID: 0000-0003-1228-8235.

о историјском, геополитичком и геостратешком значају Битке на Кошарама. Но, њен значај за Србију и српски народ данас је још већи, будући да су „Кошаре” постале одраз одређеног, националног симболизма који асоцира на најплеменитије особине српске војничке традиције, па и сам српски менталитет и традиционалан народни карактер. Утолико пре је ово књига, као једно сведочанство са информацијама из прве руке, од непроцењивог значаја за разумевање поменутог догађаја, али и свега оног што му је претходило и што је касније уследило.

Огромно интересовање не само домаће већ и шире, регионалне јавности – о чему сведочи велики број изузетно посећених промотивних скупова, где се тражило место више, а који су поводом објављивања ове књиге до сада одржани како у Србији, тако и у Црној Гори и Републици Српској (БиХ), уз најаву организовања и нових промоција услед постојеће заинтересованости за истим – вероватно је премашило очекивања издавача и самог аутора. Стога нас није изненадила, премда јесте неизмерно обрадовала најаву новог, допуњеног издања *Крваве границе*. То је уједно био и разлог више да ова монографија буде предмет нашег осврта.

О значају и улози коју је 53. гранични батаљон имао током борби 1999. године, али и раније, „у миру”, говоре следеће речи потпуковника Димчевског: „На тежишту обезбеђења и одбране државне границе, према Албанији, налазио се 53. гранични батаљон. Од окупно 115 километара државне границе према Републици Албанији, 53. гранични батаљон обезбеђивао је, а потом и бранио 69,9 километара... Овај део државне границе Републике Србије у тактичком и безбедносном смислу је најтежи, а у климатским, просторним и временским условима најсуровији део... Тај део државне границе од њеног настанка до данашњих дана увек је био немиран и нестабилан” (Димчевски 2022, 5, 12). Наиме, и током мирнодопског времена које је суштински за југословенске и српске граничаре било „стање ни рата ни мира”, у појединачним нападима на државну границу страдали су и гинули војници и старешине ВЈ. Отуда аутор закључује да је „граница према Албанији натоплена (је) крвљу наших војника и старешина, који су савесно и одговорно чували и бранили Отаџбину” (5).

Структуру ове монографије, поред Увода и закључног дела („Тако смо бранили границу”), чине још три поглавља. У поглављу посвећеном општим разматрањима граничне јединице и државне

границе, аутор читаоца најпре упућује у бројно стање 53. граничног батаљона и његову формацију која је чак и табеларно приказана. Састав овог батаљона чинили су: команда, одељење везе, две граничне чете, чета за интервенцију и позадински вод. При томе, док су остали делови батаљона били стационирани у касарни у Ђаковици, две граничне чете су биле размештене по караулама на граници. Ту је приложен и веома значајан списак где су поименце наведени војници припадници 53. граничног батаљона током 1998. године (укључујући мартовску, јунску, септембарску и децембарску класу), уз давање прецизних података о сваком погинулом, рањеном, повређеном или, због болести, од Војно-лекарске комисије проглашеном неспособним за служење војног рока. Такође, касније у књизи Димчевски даје сличан списак са детаљним подацима о људству (обухватајући ту и старешине и војнике) и бројном стању 53. граничног батаљона на самој караули „Кошаре”, током априла 1999. године, непосредно уочи копнено-ваздушне агресије, односно почетка Битке на Кошарама. Ови подаци о учесницима и страдалима у поменутих борбама током 1998–1999. године на поменутом граничном подручју су од непроцењивог значаја пре свега због њихове веродостојности. Оно што је исто тако вредно истаћи јесте то да се већ из самих ових спискова види и шаролика етничка структура тадашњих граничара Војске Југославије, међу којима су били припадници „свих вера и националности који живе у Србији”. Потпуковник Димчевски сведочи да су „сви војници и старешине, без обзира на националну припадност, у борби (су) исказали максималну оданост Отаџбини у одбрани од агресора” (16).

Но, можда највећи утисак на нас оставио је део где аутор даје опис граничара – војника и старешина, подробно објашњавајући које карактеристике су они морали имати и које све критеријуме испуњавати да би постали део граничних јединица. Према речима Димчевског: „За тако сложене и одговорне задатке у обезбеђивању државне границе бирало се најспособније, најмотивисаније људство у пуној животној снази, које је могло да их реализује” (16). Попут припадника других елитних јединица, као што су гардисти, падобранци, војни полицајци или извиђачи, и граничари су били „војници прве категорије”, што ће рећи да су они морали имати одређене психо-физичке предиспозиције, те проћи одређену врхунску обуку. Јер, управо су они ти који су били први ешалон, односно, у складу са прецизнијом војном терминологијом речено, тзв. прва

линија предњег краја одбране земље. Граничне јединице, премда су у социјалистичкој Југославији постојале још од 1953. године (пре тога је главни чинилац у обезбеђењу државне границе био КНОЈ – Корпус народне одбране Југославије), као што су постојале и у време монархије, потпуно су расформиране 2006. године, док је њихову улогу „чувара границе” преузело Министарство унутрашњих послова РС, односно гранична полиција. Претпостављамо да је до овога дошло услед евроинтеграцијских процеса земље и новоуспостављеног партнерства са Северноатлантским савезом, у виду прилагођавања националног система одбране евроатлантским стандардима, а све у складу са концептом тзв. Европе без граница.

У поглављу где се говори о борбеним дејствима 53. граничног батаљона током 1998. године, најпре се фокус ставља на услове и факторе – у вези са стањем у самој Републици Албанији током 1997. године, када је тамо дошло до побуне и краха институционалног система државе – који су не само подстицајно деловали већ и, у значајној мери, допринели организовању терористичких снага косметских Албанаца, и њиховом наоружавању, уз формирање тзв. прихватних центара у Републици Албанији чија је сврха заправо била да се изврши обука и свестрана припрема терориста за борбена дејства на територији КиМ, а где су по завршетку обуке илегално пребацивани. Говорећи о „моралној и психолошко-пропагандној припреми шиптарско-терористичких снага”, у чему су учествовали војни, политички, медијски, верски и други актери из Албаније, аутор посебно скреће пажњу на текст заклетве припадника тзв. ОВК као индикатор таквог приступа (34–35). Додајмо и то да тај текст недвосмислено упућује на екстремизам у функцији остваривања великоалбанских циљева као оно што је стајало у основи поменуте организације. Такође, како се наводи, поред Албаније, обука терористичких снага је реализована и у центрима у Немачкој, Хрватској и другим земљама.

У оквиру хронолошког и веома систематичног приказа низа граничних инцидената, односно борбених дејстава 53. граничног батаљона, током 1998. и 1999. године до почетка НАТО агресије, најупечатљивији је веома сликовит опис 30. септембра 1998, када су терористи тзв. ОВК организовали две заседе у рејону караула „Морина” и „Кошаре” у којима је погинуло шест припадника ВЈ, а њих седам рањено. Међу погинулима, поред једног подофицира и два војника по уговору, били су и војници на редовном одслужењу

војног рока (јунска класа 1998.) који су имале тек 19–20 година и који су, као припадници извиђачке чете из Ниша, само два дана уочи тог злочина стигли на караулу „Кошаре”, где су били распоређени као појачање 53. граничног батаљона. У сећању Драгутина Димчевског, али и других припадника батаљона чија су сведочења у књизи приложена, тај дан је остао запамћен као „најтежи и најцрњи”, односно као дан „највеће трагедије” (55, 102, 103).

У делу посвећеном борбеним дејствима поменутог батаљона током НАТО агресије и саме Битке на Кошарама, наглашава се да је „агресију извршило 20 земаља света (19 чланица НАТО плус Република Албанија – прим. А. М. Ј.), кукавички, без објаве рата и одобрења Савета Безбедности УН... Агресија је” – каже се даље – „изведена на једну малу, суверену, поносну, слободарску и мирољубиву земљу, која у својој историји није водила освајачке ратове нити је икад представљала опасност за своје окружење и за мир у Европи или свету” (77). Након 67 дана тешких, свакодневних борби у суровим условима, у које можемо стећи увид на основу дате књиге, 53. гранични батаљон се, како је наглашено, непоражено, а на основу потписаног Кумановског споразума и Резолуције 1244 СБ УН, повукао са положаја и заједно са другим јединицама ВЈ напустио је територију Косова и Метохије. И данас, у својим иступима у јавности, борци на страни југословенских и српских војних и безбедносних снага неретко истичу да им је то био најтежи моменат током рата 1999. на КиМ.

Укупни губици у људству херојског 53. граничног батаљона током извршавања његових задатака на обезбеђењу и одбрани државне границе 1998. и 1999. године износили су 25 погинулих граничара. Од тога њих 18 је погинуло у рејону карауле „Кошаре” у истом периоду. Након што је 53. гранични батаљон 13. новембра 1999. године, поводом тада још увек постојећег Дана граничара, за храброст и постигнуте резултате у одбрани отаџбине од НАТО агресије, проглашен за најбољи гранични батаљон у 3. армији ВЈ, он ће убрзо, већ у фебруару 2000, бити расформиран. Тако, каже Димчевски, „он одлази у легенду” (224–225).

Читајући ово штиво можемо разумети колико је државна граница, као таква, била и остала важна, без обзира на неке савремене концепте и пројекте који представљају апологију „безграничности”, а све наводно у функцији слободног протока робе, људи, капитала, идеја и др. То се све више потврђује у данашњем времену свеопште

кризе савременог друштва, те различитих и бројних изазова са којима се оно суочава, између осталог, и на безбедносном пољу или, на пример, у погледу великих миграционих таласа. Појам државне границе означава не само физичко разграничење између територија дате државе и других таквих, правно-политичких субјеката у њеном суседству, као и између њихових суверених власти, нити само линију раздвајања између суседних народа, већ и линију њихових сусретања и контаката, што доприноси, на пример, развоју, укрштању или надоградњи различитих култура, успостављању пограничне и прекограничне сарадње између држава у низу области. Но, некада, под диктатом историјског тока догађаја, условљеног пре свега одређеним геополитичким интересима – баш као у случају југословенско (српско)-албанске границе – државна граница постаје много више од тога. То се дешава онда када граница једне државе „постане крвава”. Она тада добија једно симболичко значење вишег ранга, уобличавајући се као трајни симбол страдања, велике пожртваности бранилаца и њихове лојалности према својој држави, те симбол храбре борбе за „њену слободу и част”. Јер, према речима Димчевског: „Повреда државне границе јесте почетак напада на једну суверену државу, њену слободу и част” (5). Упораво је караула „Кошаре” стекла такву симболичку моћ, трајно асоцирајући на дугу и тешку, фронтовску борбу у одбрани државне границе од напада непријатеља и његових тежњи ка продору, на том правцу, дубоко у унутрашњост српске територије.

Како изворе грађе за *Крваву границу* чине нека званична војна документа, те ратни дневник, то јест радне белешке потпуковника Димчевског, његово и писано сећање његових сабораца као директних актера борби, ова монографија има драгоцени значај не само за разумевање догађаја из описаног периода и посебно саме Битке на Кошарама, већ и за развој и неговање културе памћења у српском друштву и народу, у вези са тим догађајима; чувајући на тај начин од заборавља ове херојске подвиге српске војске, уз све оне друге из раније историје, и остављајући важан траг и трајан спомен на још једно од тешких времена за Србију, њен народ и њену војску, а нарочито на оне који су животе дали у одбрани отаџбине. Нека им је вечна слава! И, како каже у прилогу ове књиге Мирко Старчевић, генерал-мајор у пензији: „Будимо их достојни”!

* Овај рад је примљен 1. новембра 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 29. новембра 2024. године.